

אלול

חזל החודש: בתולה | שבט החודש: זבולון | אבן החושן של החודש: יהלום

השם אלול לקוח משם החודש הבבלי אֶלוּל או אֶלוּל. יש הסבורים שהשם גזור מן הפועל האכדי אֶלֶל, שמשמעו "לטהר". ייתכן שבמקור התייחס הפועל הזה לפולחן טיהור מקדש בבלי, ובכך הוא מתאים היטב למסורת ישראל, שבה אלול הוא חודש ההכנה לקראת הימים הנוראים והשנה החדשה. שם החודש מוזכר לראשונה בספר נחמיה, כשנאמר שבניית החומה נשלמה "בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה לְאֶלוּל" (נחמיה ו, טו).

שמות נוספים לחודש: "החדש השישי" (חגי, א, א) לפי מניין החודשים שמונים מניסן.

כוונה לאלול

בְּרַגְעֵי הַדְּמָמָה הַגְּדוֹלָה
 מְשָׁאֲנוּ מִתְבוֹנְנִים בְּדַבְרֵימֶיךָ, שְׂאִיו הַפֶּה יָכוֹל לְאֶמְרֶם -
 אוֹתָהּ שְׁעָה בּוֹאוּ וְנַעֲמִיק אֶת הָרְאִיָּה הַנִּתְּוֹנָה לָנוּ.
 נִסְתַּפֵּל בָּנוּ פְּנִימָה.
 נַעֲלֶה חֲיִינוּ כְּדָרְךָ שְׁמַעְלִים דְּלִי מוֹ הַבְּאֵר.
 מַצְנֶה עֲלֵינוּ לְבוֹא לְכָלֵּל הַפֶּרָה שֶׁל עֲצָמָנוּ.
 מַצְנֶה עֲלֵינוּ לְאֶזְרוּ אֶת הַפְּחוֹת הַפּוֹעֲלִים בְּנַפְשָׁנוּ.
 (על-פי מרדכי מרטין בובר)²⁰⁷

בשערי אלול

כאשר אני מבטאת את המילה "אלול" עולה בי מאליו טעמו של סוף הקיץ, הימים המתקצרים, ראשית שנת הלימודים בבתי הספר, הכנה לימים הנוראים, ימים מהורהרים. אלול חותם את מעגל השנה העברי אבל פניו כבר אל השנה החדשה, אל ראש השנה ויום הכיפורים.

אלול הוא המרחב שאלי מגיעים התלמידים והתלמידות אחרי חופשת הקיץ והנה גדלו בשנה, גבהו מעט, קולם השתנה, והם מביטים אלה באלה בתמיהה קלה, מחברותיהם נקיות ולספריהם ריח טרי של דפוס, ליבם מלא הבטחות לשנה החדשה, והכול עוד פתוח ואפשרי. אלול הוא חזרה לשגרה רק כדי לצאת ממנה מייד לחגי תשרי. הוא חודש הכנת הלבבות, חשבון הנפש והתשובה לקראת הימים הנוראים. חודש אלול מזמן אותנו לחזרה הביתה מכל המקומות הפיזיים והנפשיים שהיינו בהם, להתכנסות פנימה ולהתבוננות.

לפי מסורת מדרשית אחת האדם נברא בראש השנה (ויקרא רבה כט, א), ולפי מסורת אחרת העולם כולו נברא בראש השנה (בבלי ראש השנה יא, ע"א). כך או כך, חודש אלול שלפניו הוא מעין קורס הכנה לבריאה, הוא ההתחלה שלפני ההתחלה. אלול חותם את השנה אבל הוא גם תעלת הלידה, המעבר שדרכו נפקחת השנה החדשה.

השם "אלול", שעלה עם שמות שאר החודשים מבבל, נזכר לראשונה בספר נחמיה (ו, טו). השם נשמע זר ומוכר, מוזר וקרוב, מתגלגל על הלשון. על אף העובדה שהוא אינו שם עברי, קדמונינו ייחסו לו משמעות. בין היתר הוצעו לו כמה ראשי תיבות, שבהם גלומים אופיו וייעודו. הנה שלושה מהם: ראשי התיבות הידועים ביותר לאלול באים בפסוק משיר השירים: "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי" (ו, ג). כידוע, המסורת היהודית ראתה בשיר השירים דו־שיח המבטא את האהבה בין האל ובין כנסת ישראל. הפירוש הזה מזכיר שחודש אלול, חודש הרחמים והסליחה, הוא חודש של קרבה מיוחדת בינינו ובין הקב"ה.

אנו כמו עומדים פנים אל פנים ומייחלים לחיבור ולקשר מחודשים, כמו התאהבות מחודשת של בני זוג שהשגרה ואתגריה הרחיקו ביניהם.

כיוון שונה מציע הפסוק "איש לרעהו ומתנות לאבינים" (אסתר ט, כב) – בפרק זה במגילה מסופר על היהודים שלקחו על עצמם לציין את היום שנהפך להם מאבל ליום טוב. הפסוק הקצר הזה מתייחס לשני סוגי קשרים, קשרים שבין "איש לרעהו", החברים והקרובים שלנו, שאולי פגענו בהם במהלך השנה, ו"מתנות לאבינים", החובה לדאוג לנוקמים ולחלשים בחברה.

הפסוק השלישי "ומל ה' אלהיה את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה'" (דברים ל, ו), מדבר על תפקידו של האל הפועל ומסייע בהכנת הלב (ובלשון הפסוק, מילת הלב!), והרי אלול הוא חודש ההכנה לתשובה.

שלושת הפסוקים האלה אוצרים בתוכם את שם החודש, ומסמלים את המרחבים האדירים שיוצר מעגל התשובה המתחיל באלול. הפסוק "אני לדודי ודודי לי" בפרשנותו המקובלת מזכיר את הקשר המיוחד שלנו עם אבינו שבשמים. עניינו של "איש לרעהו ומתנות לאבינים" ממגילת אסתר הוא האחריות שלנו ליצירת קשרים אכפתיים והוגנים בין בני האדם. והפסוק השלישי, מספר דברים, מדגיש את החסד האלוהי כלפינו ואת עבודת התשובה העמוקה הנדרשת מאיתנו.

התמודדויות חשבון הנפש והתשובה שאלול מזמן הן אישיות ופרטיות, אולם הן נערכות מתוך אחריות הדדית ומתוך בקשת פני אלוהים ואדם. מסורת ישראל מלמדת אותנו שהדרך הטובה ביותר לסיים היא להתחיל. אלול מסיים את השנה העברית אבל הוא זולג אל השנה הבאה, כחודש של תשובה והכנת הלבבות לקראת הימים הנוראים וחשבון נפש לקראת השנה החדשה וברכותיה.

העיון הראשון בפרק עוסק בסליחות, התפילות המיוחדות האלה הנאמרות בשעת לילה מאוחרת או עם שחר (תלוי במנהג ובנקודת הראות...) ומכינות את הלבבות לקראת יום הכיפורים. העיון השני מתמקד בשופר, אותה זעקה

הפסוק הזה לקוח מפרשת "נצבים", שאותה קוראים בסוף אלול, בשבת שלפני ראש השנה. הפרשה עוסקת בתשובה, שתמתיק את הדין הקשה שייפול בחלקם של ישראל אם יחטאו:

והִזָּה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַגְּרָבָה וְהַקָּלָה אֲשֶׁר נִתְּתִי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּחְתָּ אֶל לַבְּבָה בְּכָל הַיּוֹמִים אֲשֶׁר הִדִּיחָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: וְשָׁבַח עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל כָּל אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם אִתָּה וּבְנִיֶּיךָ בְּכָל לַבְּבָה וּבְכָל נַפְשֶׁךָ: וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתָה וְרַחֲמָה וְשָׁב וְקִבְּצָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיחָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: [...]. וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לַבְּבָה וְאֶת לִבְבֵי זְרַעֲךָ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לַבְּבָה וּבְכָל נַפְשֶׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ [...]. וְאִתָּה תָּשׁוּב וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם: וְהוֹתִירָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ בְּפָרִי בְטָנָה וּבְפָרִי בְּהֶמְתָּה וּבְפָרִי אֲדָמָתָה לְטוֹבָה כִּי יָשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ: כִּי תִשָּׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לַבְּבָה וּבְכָל נַפְשֶׁךָ. (דברים ל)

פעלים רבים בפסקה גזורים מן השורש ש-ו-ב, והם באים בה במשמעים שונים. כאשר ישראל ישיב אל לבבו, ויעשה תשובה, האל ישיבו מן הגלות ויקבצו שוב מן העמים. פרשת "נצבים" נקראת תמיד לפני ראש השנה, ועוזרת להנכיח את רעיון התשובה המרכזי כל כך בתודעת הימים הנוראים.

לפי המסורת, משה רבנו עלה להר סיני בשנית לאחר שבירת הלוחות הראשונים בא' באלול ושהה שם ארבעים יום וארבעים לילה עד שירד עם הלוחות השניים. לוח השנה העברי מזמין אותנו לחוות את החרדה ואת הציפייה שחוו קדמונינו בזמן שמשה שהה על ההר. ארבעים הימים מובילים אותנו הישר אל עשרה בתשרי, יום הכיפורים, שיאו של תהליך חשבון הנפש והתשובה.

ראשונית, כבכיו של התינוק ברגע לידתו, ורזיו המיוחדים. בעוד שני העיונים הללו עוסקים במנהגים קדומים (התקיעה בשופר מוזכרת כבר בתורה ועל מנהג הסליחות אנו למדים במאה השמינית לספירה), עניינו של העיון השלישי במנהג חדש ההולך ומתרקם ביהדות זמננו, והוא חגיגת ראש השנה לבעלי החיים בא' באלול. מזמור כ"ז בתהלים, שאותו קוראים מדי יום ביומו החל בראש חודש אלול ועד לסוף חג הסוכות, הוא שירת החודש. כדרכנו נסיים בתפילת החודש, אלא שכאן אין מדובר בתפילה במובן הרגיל של הדבר, אלא בקריאה של י"ג המידות של הקב"ה, העומדת במרכז תפילת הסליחות.

